Ankara Üniversitesi – SBF Dergisi, Nisan Haziran 59: 2, ss. 195-8

Alain BADIOU (2004), Etik, Kötülük Kavrayışı Üzerine Bir Deneme, (Çev. Tuncay Birkan, İstanbul, Metis Yayınları, 180 s.).

Etik, sosyalleşme ve "iyi toplum" oluşturma konusunda önemli güçlerden biri olarak değerlendirilek gelmiştir. Eski Yunan'dan -özellikle Aristoteles'in "Nikomakhos'a Etik" adlı yapıtından- beri güncel bir konu olarak tartışılmaktadır. Günümüzde de küreselleşme ile birlikte etik, ahlak konularına çok fazla vurgu yapılmaya başlanmıştır. Bu konu ile ilgili akademi ve medyada yayınlar artmıştır. Gerek iş ve meslek kuruluşları, gerekse de uluslararası örgütler çeşitli "etik kodları" yayınlamakta, bunun da "iyi yönetişim", "iyi toplum" oluşturma niyeti ile yapıldığını açıklamaktadırlar. OECD'nın devletler için yayımladığı "iyi yönetişim" kodları bunlara bir örnektir.

Fransız filozof Alain Badiou'nun etik konusunda yazmış olduğu kitap, günümüzdeki etik konusunu irdelemekte, postmodern anlayışın dışında kalarak evrensel gerçekliğe ulaşmanın gerekliliği üzerinde durmaktadır. İnsanı kötülüğe karşı korumacı bakış açısını sergileyen "insan hakları" yerine, "iyi"nin ne olduğundan yola çıkarak evrensel tanımlamaların yapılması gerektiğini belirtmektedir. Çeviren Tuncay Birkan, Anglo-Saxon ülkelerinde dahi kitapları yeni çevrilen Badiou, günümüze kadar Fransa dışında pek tanınmadığını belirtmektedir.

Kitap, Tuncay Birkan'nın Peter Hallward'ın İngilizce'ye çevirisinden dilimize aktarılmıştır. Toplam 180 sayfa olmakla birlikte, 76 sayfası orijinal yayın Fransızca'dan olduğu gibidir. Çeviren ekler bölümüne İngilizce yayından gelen ve çevirmen Peter Hallward'ın yazarla yaptığı söyleşi ve İngiliz çevirmenin sonsözü ile kitap zenginleştirilmiştir. Bibliyografya bölümünde yazarın yayınlanmış eserleri de eklenmiştir. Kitabın Fransızca orijinal baskısı gerçekte eğitim dizisi şeklinde, kitapçık olarak çıkmıştır.

Çeviri kitap, ekler ve önsözler hariç yedi bölümden oluşmaktadır. Badiou'nun İngilizce basım için yazdığı önsözde, dünyanın etik çılgınlığı altında olduğunu, kapitalizmin kendi menfaati için dayatmaya çalıştığı "ahlaki terörizm" uygulamaya çalıştığını belirterek, insan hakları temelinde sözde yeni özgür düşünce biçimleri yaratma girişimleri olduğunu ileri sürmektedir. Kitabın ana varsayımlarından birincisi, genelde etik diye bir şey olamayacağı, sadece tekil hakikatlerin etiği "yani tikel duruma özgü bir etik" olabileceğini savunmaktadır. İkinci varsayım; bir olayın etkilediği durum içinde "teklik" olamayacağını, en azından iki özne olması gerektiğini; bunları da yeni olayı adlandıran özne ve bu adlandırmaya sadık kalan özne veya özneler olarak görmektedir. Üçüncü varsayım ise, öznenin olaya sadık kalan özne olarak tasarlanamayacağıdır. Çünkü, olayın özne tarafından biçim değiştireceğidir. Son olarak, gerçeğin, sadece durumun tutarlı bilgi yığına bağlanamayacağını, gerçekliklerin nasıl ortaya çıktıkları sorusuna bakılması gerektiğini savunmaktadır.

Badiou, giriş bölümünde etiğin yazarlarca yapılan tanımlarına atıfta bulunarak özellikle günümüzde ki yaklaşımın Hegel'in "karar etiği"nden çok Kant'ın "yargılama etiği"ne yakın olduğunu söylemektedir. Bilindiği üzere etik ile ahlak arasındaki ayırım yapılırken etiğin ahlak incelemesi olduğu vurgulanır. İşte Badiou, etiğin günümüzde ahlaka dönüştüğünü

belirtmektedir. Etiğin "şişirilmiş" olarak kurumların kendi otoritelerini sağlama aracı olarak tasarlandığını savunmaktadır.

Yazar birinci bölümde etiğin en basit tanımı olarak kullanılan "kötü-iyi" ayrıştırmasından hareketle günümüzdeki etik kavramının kötüden türetildiğini belirtmektedir. Etik terimi, en başta insan ve diğer canlı varlıklıkların haklarıyla ilintili olması düşüncesiyle etiğin tanımını "ölümlülük" gibi son noktadan hareketle yapılmakta olduğunu düşünmektedir. Yani, "kötü" tanımlanarak kötülüğe karşı yapılması gereken yasaların oluşturulması yoluyla etiğin evrenselleştirilmesine çalışıldığını belirtmektedir. Bunun en güzel örneği ise "insan haklarının kötülük görmeme hakları" olarak yansıtılmasıdır. Kötüden hareket edilmesinin sebebi kötüye ilişkin mutabakat sağlamanın iyiye ilişkin mutabakat sağlamaktan kolay olmasıdır. Yazar, bu bölümde hakikate ulaşmak için üç tez sunar. Öncelikle en uç sınır olan ölümsüzlük tarif edilmelidir. İkinci olarak, kötüyü tanımlama yerine iyiye ulaşma yönündeki olumlu düşünceden hareket edilmelidir. Son olarak, genel olarak etik diye bir şey olamayacağı kabul edilmeli ve "kötü-iyi" ayrımının daha ziyade tekil durumların düşünce içinde saptamasına dayandığı görülmelidir.

İkinci bölümde ise, öteki kavramı irdelemektedir. Günümüzdeki etik anlayışında ötekini fark etmek ve saygı duymak söylemleri geliştirilmiştir. Halbuki, bu etik söylemi gerçeklikten (hakikat, doğru) uzaktır. Çünkü, bu söylem daha çok "benim gibi ol ki farklılığına saygı duyayım" söylemidir. Aynılığı aramaktır ve Tanrı kavramındaki birlik anlayışı ile özdeştir. Gerçeklikte ise farklılıklar zaten var olan şeylerdir ve her gerçeklik bir süreci ifade ettiğine göre, farklılıklar gerçekliklerin önemsizleştirdiği şeylerdir. Yazara göre, farklılıkları gerçeklikte var olduğu için kabul etmek gerekir.

Yazar üçüncü bölümde, nihilizme gönderme yapar. Badiou, Nietzche'nin insanlığın hiçbir şey istemektense hiçliği istemeyi vurgulayan nihilist düşüncesini etik kodlara dublör olarak kullanır. Etiğin, nihilist olduğunu, çünkü, birinin başına gelebilecek en kötü şeyi oluşturduğunu ileri sürer.

Dördüncü bölümle birlikte yazar, kendi etik tanımlamalarına başlamaktadır. Öncelikle genel etiğin neden var olamayacağını açıklarken; etiğe kalkan olacak soyut bir öznenin yokluğuna bağlar. Bu bölümde yazar varlık, olay, gerçeklik ve özne üzerinde durmaktadır. gerçeklik, bir süreçtir ve olayın ortaya çıkması ile üretilir. Bu nedenle özne, olay ve gerçeklikten sonra gelir ve gerçeklik süreci bir özne yaratır. Özneler tikel ve kıyaslanamaz tümevarımlardır. Etik, tutarlıkla ilintilidir, benzer her olayda aynı davranma vardır. Böylelikle, kişiyi de yönlendirmektedir. Gerçeklik etiği kanaatlere karşı çıkar. Gerçek, yerleşik bilgileri azleder, çünkü kanaatler her türlü iletişimle olur. Halbuki gerçeklik sürecinden kaynaklanan şey iletilmez. Sonuçta gerçeklikler etiği iletişim etiğinin tam tersidir. Yazar, bu sonuçtan gerçeklikler etiğinin çilecilik olarak algılanmaması gereğini vurgular. Gerçekliğe ulaşmak, çıkarımızın peşine düşmekten vazgeçilmesi demek değildir. Çünkü gerçekliğe ulaşmak varoluş yokluğunu duyumsamaktır. Örnek olarak, aşkta mutluluk, bilimde sevinç, siyasette şevk ve sanatta haz vardır.

Yazar beşinci bölümde, kötülük sorunuyla ilgilenmektedir. Günümüzdeki etik ideolojinin köklerinin daha çok kötülüğün mutabakatına dayandığı savından hareket ile kötünün varlığı üzerinde konuşmanın, kötüyü ortaya çıkardığını belirtmektedir. "Nazizm" örneğinden hareketle oluşturulmuş "radikal kötülük" üzerinde durarak buradan yola çıkmış insan hakları etiğinin yalnızca *taklide karşı gelinmesi* şeklinde düzenlendiğini belirtmektedir. Halbuki kötü, iyi perspektifinden görülmelidir. Çünkü kötü, özneye ait bir sınıflamadır. Buradaki özne bir olayla bağlantılıdır. Olay ise ancak bir *boşluğu dolduruyorsa* gerçekliğe ulaşır. Kötü düşüncesi, gerçeklik sürecinin üç boyutuna; bir olayın boşluğunun açığa çıkarılmasına, sadakatin belirsizliğine ve bilgilerin bir gerçeklik tarafından zorlanmasına bağlıdır. Bunun

nedeni kötünün üç biçiminin olmasıdır: “Bir olayın eski durumun boşluğunu değil doluluğunu açığa çıkardığına inanmak, taklit ya da terör anlamında Kötü’dür. Bir sadakate yaraşır biçimde yaşamayı başaramamak, ihanet anlamında kişinin olduğu ölümsüze ihanet etmesi [yani, kendi çıkarı uğruna bir gerçeklikten vazgeçmesi] anlamında Kötü’dür. Bir hakikati bütünselci, totaliter güçle özdeşleştirmek, felaket anlamında Kötü’dür.” (s. 75-6). Yazar, bu bölümde bu üç kötü adını (taklit, ihanet ve felaket) ayrı başlıklar çerçevesinde ve özellikle nazizmden örnekleyerek açıklamaktadır.

Sonuç olarak yazar, yukarıdaki belirtilenlerin yerine gerçeklik (hakikat) etiğini ortaya çıkardığını belirtmekte ve eserini “taklitlere kanma, vazgeçme, bütünlük aşırılığına kapılma” sloganlarıyla bitirmektedir.

Eklerin ilk bölümünde etik kitabının Fransızcıdan çevirisini yapan Peter Hallward’ın Alain Badiou ile Siyaset ve Felsefe konusunda yapmış olduğu bir söyleşiye yer vermektedir. Ekin ikinci bölümünde ise İngilizce çevirmenin Badiou’nun etik ve genel olarak felsefeye bakış açılarını irdeleyen değerlendirmesi bulunmaktadır. Burada İngiliz çevirmen, Badiou’nun etiği üzerine yorumsamada bulunarak etkilendiği ve ayrıştığı yazarlarla (Lucan, Kant, Lévines, Derida, Irigaray gibi filozoflar) ile ilgili görüşlere yer vermektedir.

Militan bir uslubu olan Badiou günümüzdeki daha ziyade Kantçı etik ideolojisine gerçeklikler çerçevesinde eleştirerek kötülük üzerinden değil “iyi” üzerinden yola çıkılması gerektiği yönünde bize bazı dersler vermektedir. Badiou’nun bu saptamasına karşın beşinci bölümde “iyi” kavramının tanımının ve oluşturma sürecinin nasıl yapılacağı üzerine kısa bir değerlendirmede bulunmuşsa da kitabın Fransızca baskısında eğitim serisinin bir parçası olarak bir “kitapçık” şeklinde çıkmasından olsa gerek pek ayrıntıya gidilmemeiştir. Bu nedenle yazarın dilimize çevrilmiş bu ilk kitabının yanı sıra “Varlık ve Olay” gibi diğer kitaplarının da özellikle *Fransızcıdan* dilimize çevrilmesi günümüz etik anlayışlarına yeni bir soluk getirecektir.

Metin REYHANOĞLU, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Araştırma Görevlisi (Siyasal Bilgiler Fakültesi, İşletme Bölümü).